

Թէ չտրհալի, բարեխիղճ հեղինակները, այլ ճարպիկ-չափաւոր հրատարակիչները: Դրանք օգտակար են ժողովրդի ամենաթոյլ կողմերից, ամենատարբեր հակումներից և տաղանդներից միջոցով լոյս աշխարհ հանում գրական թոյն:

Տոփանքի, հեղատոնութեան վրա ազդող հեքիաթներ, սարսափելի պատմութեան, նախապաշարմունքներ ու անտիպաշարմունքներ նպատակով երազանքներ, վիճակարաններ, փոքր ու անուններով վեպեր, երգերանքներ, նամականիներ, խորհրդատու ժողովածուներ—անաղարձ են փողոցային գրականութեան զոհարները: Եւ այդ գոհարները տարածվում են առասպելական քանակութեամբ՝ հարկը հազարներով ու միլիոններով: Վիճակագրական տեղեկութիւններից երևում է, որ Ռուսաստանում յիշեալ ուղղութեան հրատարակութիւններից լոյս են տեսել.

1892 թ.	3,929,200 օրինակ
1893 »	4,491,300 »
1894 »	9,940,310 »

Պարզ է, թէ դրանց միջոցով որքան փող են վատարկել ճարպիկ հրատարակիչները: Պրուգալինի հաշուով—(«Запросы народа и обязанности интеллигенции»—1895 թ. «Եւրոպայի» հրատարակիչներից խրաբանչիւրը ունեցել է միջին թուով 720,000 րուբլու չըջանալով իւր, իսկ նրանցից ամենատաղանդաւորը—Սիտինը—1,200,000 րուբլու:

Սիտինի հրատարակչական ֆիրման ունի իր սեփական տպարանը—հրաշլիք րոգացիոն մեքենաներով, որոնց ամեն մէկը մի ժամում մօտ 6,000 տպագրութիւն է տալիս: Այդպիսի կատարելագործված տեխնիկայի վրա աւելացնել և տպագրված գրքերի մեծ քանակութիւնը և այն ժամանակ հասկանալի կը դառնայ, թէ ինչո՞ւ այդ ֆիրման կարողանում է առասպելական էստիմութիւն մտցնել իր հրատարակութիւնների մէջ:

Իսկ էստիմութիւնը մի խոշոր գործոն է գրքերի տարածման խնդրում: Փաստերը ցոյց են ապրիս, որ Ռուսաստանում գրագէտ ընտանիքները ընթերցանութեան գրքերի համար ծախսում են տարեկան.

Հող չունեցողները	6 կօպ.
5 դեսնառնի հող ունեցողները	97 »
5—15 »	1 ր. 25 »
15—25 »	1 ր. 61 »
25-ից աւելի ունեցողները	1 ր. 88 »

Ուրեմն որքան էստիմ լինի գիրքը, նոյնքան մեծ կը լինի նրա ընթերցողների շրջանը: Նոյնքան շատ կը տարածվի նա: Այդ ճշմարտութիւնը շատ լաւ հասկացել են «Եւրոպայի» հրատարակիչները: Այդ խնդրում ոչ ոք չէ կարող մրցել նրանց հետ...

Ահա այդպիսով տարածվում է փողոցային գրականութիւնը, իր հետ տարածելով գրական թոյնը, այն թոյնը, որ իբրեւ զանալից տղիտութեան ու խաւարի, անչափ զննանք է հասցնում ժողովրդի զարգացման ու առաջադիմութեան գործին:

Հէնց զա է պատճառը, որ ռուս երիտասարդութիւնը այնքան ուժգին բողոք է սկսել այդ չարիքի, այդ կորստաբեր հոսանքի դէմ: Միայն վերջին ամիսների ընթացքում պարբերական մամուլը—(«Научное Обозрение», «Русское Богатство», «С. Петерб. Вѣд.» և այլն) գալիքում գործիքն ա 30—40 մանէթէն պակաս խօ չիլին...

Եւ չը գիտեմ, պատասխանեց տէրտէրն ու վճռեց, որ յետ վերցրած 30 մանէթի կուրդինի փեսացուն ոսկի բերէ ընծայ հարսին: Տեսայ որ բանն ուրիշ տեսակ է—չարունակեց Արշակը.—դրկեցի մեր անէն մեր հարսին ոսկինքը բերել տուի: Է, չիտա որ տէրտէրը չեմէն դուրս ելած թէ չէ իմ ոսկինքս էլի առայ, մարդուն փողը տուինք իրան:

Խեղճ գանձադիր շուարած մնացել են, չը գիտեն ինչ անեն. ժողովրդի մեծամասնութիւնը հաղէմասու կողմակից է, թէ և նրանցից շատերը հոսած տղայք էլ ունեն հիշանելու, բայց տէրտէրներից մէկն ասում է «Իմ բանքս չէ, դուք գիտե՛ք», միւսը «Ինչու չէ՞ք» առած ընկել է «հաղէմասու» ետեւ... Սաթիայ եւս նոյնպէս գիւղ է, ձորի մէջ փռված, 250-ից աւել գետնափոր, ցածրիկ խորճիթներ, աւելի աղքատ, աւելի ճրտոր քան Գանձանու Սակայն իրան էլ աղքատ լինեն, որքան էլ չքաւոր, իրան չեն կարող հասած տղաներն ու աղջիկները անպակ թողնել: Այստեղ էլ զբաղված են ճաշանք-իրիշանով: հետն էլ նոյն հարցի «հաղէմասու» վէճով: Ժողով կայ գիւղական դատարանում: 6—7 գիւղից հաւաքված «պաւերներն» ու իւր-

մի շարք հետաքրքրաշարժ յօդուածներ է հրատարակել այդ խնդրի առթիւ, յօդուածներ, որոնք անկասկած ունենալու են բարեբար ազդեցութիւն, բանալու են շատ ընթերցողների աչքերը:

Այդպէս է օտար գրականութեան մէջ, այդպէս է օտար երկրներում: Իսկ մեզանում... Դժբաղդաբար մեզանում էլ արդէն բուն է գրել չարիքը, արդէն արմատ է գցել փողոցային գրականութիւնը:

Վերջին ժամանակներս մեզանում մի առանձին արագութեամբ լոյս են տեսնում բազմազան հեքիաթներ, որոնք բարոյական-գիտական ոչ մի քննադատութեան չեն կարող դիմանալ: Լոյս են տեսնում և, դժբաղդաբար, տարածվում:

Տարեցտարի հարստանում է մեր «Օրացոյցային» գրականութիւնը, բայց, դժբաղդաբար, ոչ այնքան որակի, որքան քանակի կողմից: Թերթեղէք այդ «օրացոյցներից» չատերը, ուշի ուշով կարգադէ նրանց «երազանքներն» ու «վիճակարանները» և այն ժամանակ կը տեսնել, թէ որքան վարակիչ, որքան վնասակար նիւթեր կան դրանց մէջ:

Իրթված մարդիկ հալածում—դատաւիտում են գրագիտներին—Ֆալսիֆերին, իսկ մեր «օրացոյցարանները» քաղաքակրթված ձևով գրաւորութիւն են անում, որպէս զի սաղաքն են իրանց ապրանքը, որպէս զի ամբոյնի կողմից ընդունելութիւն գտնեն նրանց հրատարակութիւնները:

Եւ իսկապէս այդպիսի հրատարակութիւններ աւելի արագ, աւելի հեշտ են տարածվում, քան թէ մեր ամենաշնորհալի հեղինակների գրուածքները: Տարածվում են, որովհետեւ համապատասխանում են տգէտ ամբոյնի անտիպաշար հակումներին, խաւարամիտ պահանջներին: Ուրիշ խօսքով ասած՝ ունեն փողոցային գրականութեան առնչապէս, որ յատկութիւնը:

Կարծում ենք, յիշած փաստերը բաւական են, որպէս զի ցոյց տան, թէ մեզանում էլ արդէն գոյութիւն ունի այդ գրական չարիքը, թէ մեզանում էլ հրապարակ են եկել մարդիկ, որոնք տպագրական խօսքը ձեռքբերին զէնք դարձնած՝ նպատակով մեծ ժողովրդի «տգիտութեան» ու խաւարամտութեանը, որոնք սրտում են նրա սրտի մէջ կաշկանդի թոյնը:

Ցաւալի է երևոյթը և չափազանց վնասակար իր ազդեցութիւնը: Բայց ո՞վ պէտք է լինի նրա դէմ կողմը.—մասնով, իր խիստ ու աշխույժ քննադատութեամբ և ընթերցող հասարակութեան իր զգոյշ վերաբերմունքով: Միայն այդ երկուսը կարող են խեղդել փողոցային գրականութեան զարգացումը:

Ե. Թ.

ԳԵՂԱՌՈՒՆՏՅՈՒՆ ԵՊԱՍՏՈՂ ԸՆԴԵՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՆԵՐԸ

Զինուորական թանգարանում նոյեմբեր ամսի 17-ից բաց է կովկասեան նկարիչների ցուցահանդէսը: Այս անգամ էլ, ինչպէս և միշտ, մասնակցում են՝ ապ. Բաշինջադեան, Սոգոմոյի, Գաբաւի, Զանկալի, Զախարով, Արտազով, Յակոբեան, Նշանեան, Շմելիքի և մի պատկառելի թիւ այլ նկարիչների, որոնց թը-

բայիները խորհրդակցում են տանուտէրի հետ հասարակական գործերի մասին... Դուրսը ցուրտ է, քամի, բուք ու բորան, դռնից դուրս նայել չի լինի. դատարանում տաք է, նոր չի նուրթեան մեծ սենեակում «ժելտի» վառարանն ալ—կրակ է կտրել: Գիւղացիք, ծանր ու մեծ նստած՝ գնալու մասին մտածում էլ չեն, է՛ն ինչ կայ, որ պարսպ ժամանակ է, այս գիշեր էլ թող հիւր լինեն Սաթիայում... Խօսք է բացվում և օրվայ հարցի «հաղէմասու» մասին: Մեծ և փոքր արակցայիները յայտնեցին, որ իրանք ղեռ տղայ-աղջիկ չեն նշանել, բայց հին կարգից դուրս եկող չեն: Փոկացիք ծաղրելով պնդում էին, որ այդպէս բան չը կայ, իրանք նախկին ձևով շարունակում են ու ոչ ոք չը կայ արդիւրդ: Սաթիայում թէ և սկզբում տառանջում էին, բայց մօտ օրերս չորս տղայ են նշանել, չորսն էլ «հաղէմասու»: Երկու տղայ կինոսենց, որոնցից մէկի հարսնացին տուել են 40, իսկ միւսին 75 րուբլի, մէկը Մարիաննեց 50-ով են վերջացրել, չորրորդն է Պոճինեց 80 մանէթ են տուել: Հարսնացին անողներ դեռ չը կան, բայց Դօյաբէկցիք պնդում էին, որ «իրանց տէրտէրը կոնդակ է բերել, որով վեհափառը արգելում է հաղէմասին էլ, հարսնացին—փեսատեսն էլ, հարսնիքն էլ...: Սկսվում է ըստ գիւղական սովորութեան աղմկալի, տաք վիճարանութիւն: Այդ միջոցին ներս

ւում կան և բոլորովին նոր անուններ: Պանկ-սի, Շուլց, Մրեկիշիլի մեք յիշում ենք, բայց առաջին անգամ ենք հանդիպում Յիօնգ-լինսկի, Սկիֆասֆոսկի, Յօգել, Միքայէլեան, Նիկօլաճէ, Թադէոսեան, Պատկանեան անունները: Ի ցոյց են դրված նոյնպէս հանգուցեալ պրօֆէսոր Պրեմացցի, Բուրովի և Մալեվիչի աշխատութիւնները: Բայց այդ բաւական չէ, կարելի է այնտեղ տեսնել պրօֆէսորներ Կ. Մակօվսկու և Պրեմովի, Սամօկիչի և Էտլինգ-գերի գործերը:

Պատկերահանդէսը բազմակողմանի է և հետաքրքրական: Այն ուղղութիւնները, որ գոյութիւն ունեն Եւրոպայում, մեք առիթ ենք ունենում այստեղ տեսնել, թէ և փոքր չափով: Լուրջ աշխատութեան կողքին ներկայացրած է չարիքի ծննդատի անփոյթ ու յանդուգն գործը: Ընտրել բարաստեղծական նկարին կից զեկադենտական անհասկանալի պատկեր: Այցելուները ստիպված են լինում յաջորդաբար հիւսնայ, տխրել, ծիծաղել, զարմանալ: Նոյն իսկ կան նկարներ, որոնց առաջ կանգնում է մարդ և տարակուսանքի մէջ ընկնում, մտածում է. «արդե՞ք ես եմ խելագար, թէ նկարիչը»: Բայց այս պատկերահանդէսը մի կատարեալ ուրախալի երևոյթ է Ֆրանսիական անպէտք ցուցահանդէսից յետոյ: Այստեղ ամեն մի կտաւ, ամեն մի փաթեթի էսքիզ խօսում է անկեղծութեամբ: Այցելուն պարզ տեսնում է, որ իւրաքանչիւր նկարի հեղինակը, սկսած գեղեցիկ աշխատութիւնից մինչև թոյլ էտիւդները և պատկերների չարքը, աչքի առաջ է ունեցել ճշմարտութիւն արտայայտելու նպատակը: Այդ է պատճառ, որ ներկայ պատկերահանդէսը շատ նպատակաւոր տպագրութիւն է գործում: Երկու հարկերից աւելի աշխատութիւններ կան նկարչական և մասամբ քանդակարանական, որոնց վրա հեղինակները ճիշդ են թափել սրտի ուզածը արտայայտելու համար և նրանցից չատերը հասել են նպատակին:

Փասն տարի առաջ ո՞վ կարող էր ենթադրել, որ մեր քաղաքում հարաւոր կը լինի այսպէս յաճախ պատկերահանդէսներ տեսնելու, մասնաւոր, որ մեր աղքատականութիւնը գեղարուեստ և արտիստիկ մասին երբեք չէ մտածում: Ուրեմն ինչ կարող էր լինել, եթէ մեր ունեւոր դասակարգը զիտակցօրէն աշակցի գեղարուեստագէտներին: Մենք այցելել ենք բոլոր ցուցահանդէսները, որոնք բացվել են Թիֆլիսում վերջին քսան տարվայ ընթացքում և միշտ հետաքրքրվել ենք փակվելու միջոցին իմաստաւոր, թէ ինչ նիւթական արդիւնք եղաւ: Ամեն անգամ լսել ենք միմիայն գանգատներ, թէ շատ քիչ բան է վաճառված, հասարակութեան մէջ պահանջ չը կայ նկարը գնելու: Այդ բազմաթիւ ցուցահանդէսից միմիայն մէկը կարող է պարծենալ իր անօրինակ բաղդով, զա «Ֆրանսիական նկարիչներ» անուն կրող հանդէսն էր, որի ներքին արժանիքի նկատմամբ գրել էր «Մշակի» մէջ պ. Բաշինջադեանը: Այժման պատկերահանդէսը բացվեց, եթէ չենք սխալվում, «Ֆրանսիականից» անմիջապէս յետոյ: Մէկ ամսից աւելի է ինչ բաց է, բայց առ այժմ վաճառված է ընդամենը երկու հատ նկար: Մենք տեղեկացանք, որ կրկին բաց կը մնայ մի առեմամանակ, ուրեմն դեռ յոյս ունենանք, որ մեր հարուստ դասակարգը օտարներին շատ

է մոտմ: Սաթիայի նորընծայ տէր-Որդիներ: Այ, տէրտէրս լաւ գիտեմ, տէրտէր ջան, հաղէմասին, հարսնուհի վերջնապէս համար, Աստուած մի բեր չիտակ ըսէ, կոնդակ կայ Կաթիլիկոսէն...:

Կօնդակ չը կայ, տանուտէրի մօտ տեղաւորվելով պատասխանում է տէր-Որդիներ.—բայց այդ մասին կանոնադրութեան կայ, չէ գործուն որ տէրտէրներս հաւաքվեցինք: Ախալքալք, այն ժամանակ գրեցինք այդ կանոնադրութիւնն ու ամեն եկեղեցուց 3 մանէթ 40 կօպէկ հաւաքեցին, չը գիտեմ բոլորը 240 մանէթ էր ինչ, որ տանեն վեհափառ Կաթողիկոսին հաստատելու տան, հրմը չը գիտեմ, յետոյ ինչ եղաւ: Եղ կանոնադրութեան մէջ ուղիղ որ գրել էինք՝ թէ հաղէմասին, հարսնիք, հարսնուհի էլ չըլի, խեղճ գեղացին էլ մեք է ախր, ինչո՞ւ գուր ծախանք անէ:

Խեղճ գիւղացին էլ մեք է ախր... Մասնաւոր կարգերուց, շատ չորհրակալ ենք տէրտէրներէն ա, մեր հայր սուրբէն ա, որ մեր խեղճութեան մասին կը մտածէք, կը ցաւիք, մեր ծախսերուն չափ կը դնէք... Հըբլթ թէ կարգ-կանոնը շատ լաւ բան է, հրմը, տէրտէր ջան, երբ որ ուրիշին մասիւթ կը խրեցնէք հըլթ պղծաբ արքան սասելո՞ւ ա ձեռն խրուցէք, աչեք (տեսնե՛ք) կը դիմանաք... Թէ էդքան կարգ կանոն սիրող մարդիկ էք տէրտէր-

խրախուսելուց ու առատօրէն վարձատրելուց յետոյ կը գնահատէ և մեր արտիստներին, որոնք առաջինների նման շարատանական միջոցների չեն դիմել մարդկանց աչքերը չլացնելու համար, այլ դուրս են բերել մաքուր գեղարուեստական գործեր, ամփոփած համեստ չըջանակներ մէջ: Կրկնում ենք, դեռ յոյս ունենանք մինչև ցուցահանդէսի փակելը և չը շտապենք վերջնական խօսք ասելու, որ մենք մտադիր ենք:

ՆԱՄԱԿ ԽՐԱՄԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, դեկտեմբեր 29-ին

Ներկայ դեկտեմբերի 30-ին հայոց գրամատիական ընկերութեան խումբը պիտի ներկայացնէր «Դարձնապետ» պիէսը իմ մասնակցութեամբ: Ժամանակի սղութեան և այլ ինձանից անկախ պատճառներով ես դեռ դեկտեմբերի 25-ին երեկոյեան նամակով յայտնել էի, որ չեմ կարող մասնակցել, բայց չը նայելով այդ յայտարարութեան, չը գիտեմ ինչ պատճառով մինչև այսօր՝ դեկտեմբերի 29-ը՝ չարժանակվում է «Нов. Обозр.» և «Тифл. Листокъ» լրագիրներում: յայտարարվել «Դարձնապետ» պիէսը իմ մասնակցութեամբ: Թիւրքմանցութիւններին տեղիք չը տալու համար ես հարկ եմ համարում վերոյիշեալ փաստը այս երկտողովս արձանագրել:

Իւլիա Սպեղդարեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պետերբուրգից հեռագրում են «Кавказъ» լրագրին. «Հրատարակված է, որ Կովկասեան քաղաքացիական մասի կառավարչապետ իշխան Գոյցիցինի առանձին լրագրութիւններ են տուած՝ ամսիտարական պարտաւորիչ կանօններ հրատարակելու Բագուի քաղաքի և Բագուի գործարանական շրջանի բնակիչների համար»:

Կովկասեան կառավարչապետի օգնական գեներալ Յրէզէ դեկտեմբերի 26-ին ձանապարհ ընկաւ դէպի Փոռնայիտի նահանգը:

Կիրակի, դեկտեմբերի 29-ին, ներքին գործերի միջնորդութեան հիմնարկութեան հասարակական տարեգրծի առթիւ, Թիֆլիսի էկզարխարանի եկեղեցում տեղի ունեցաւ համագիտար. պատարագ և ապա հոգեհանգիստ, որին ներկայ էին ներքին գործերի մինիստրութեան տեղական հիմնարկութիւնների մէջ ծառայող պաշտօնեաները: Նոյն օրը մաղթանք տեղի ունեցաւ և կաղեփոսի պալատի շինութեան մէջ՝ ֆինանսների մինիստրութեան հիմնարկութեան հարկաւանդ տարեգրծի առթիւ:

Վրացիկավաղից մեզ գրում են, որ դեկտեմբերի 22-ին, թեմական առաջնորդ Սեդրակեան արքեպիսկոպոսի ներկայութեամբ, կատարվել է հոգեհանգիստ Գրիգոր Արծրունու մահվան տաճարական առթիւ և թոյլաւորութեամբ առաջնորդի մի ուսանող ճառ է կարդացել: Հոգեհանգիստ կատարվել է դեկտեմբերի 29-ին և Աստարխանում:

Ներք ու վարդապետները, ինչի ձեռքի համար հէջ կարգ ու կանոն, չափ ու սահման չէք դնել... Ի՞նչ կըլինի պատկի հրամանին 8—15 մանէթ անելուն 3—4 մանէթ անէ հայր սուրբա, տէրտէրներդ ա 5—10 մանէթ տեղ 2—3 մանէթ անէք... չէ խեղճ գեղացին ա մեք է ախր... Հարսնիքը կարճեցնեք, հարսնուհիք վերջացնեք, կեր ու խումբ քըջցնեք, հրմը ինչ կըլինի քիչըմ ա ձեզի հասնելիքները պակսեցնե՞ք... Հաղաւմասին վերջնացնելուն համար, որ հէջ մեք խօսի..., ինչ որ աղքատ, չիքին աղիկ կան, տուում կը մնայ, քաղաքները փառք Աստու, հաղաւմասին չը կայ, տեսէք ինչ որ աղքատ, չիքին (տեղ) աղիկ կան պառլըցել են... Գիղերն ա կուզէք էդ օրը ձգել... Չէ, տէրտէր ջան, չէ, կարգ-կանոն, չափ ու սահման ունիք ձեզի դրէք առաջ ետև մեզի, որ մենք ա հաւատանք թէ ձեր փոքին դարդը չէք...:

Ժպտեանք դիւղացիք բոլորն էլ համաձայն էին տանուտէրի հետ ու չորս կողմից հազար ու մի օրինակ բերելով սկսեցին դատաւիտել «խեղճ» տէրտէրներին... Եւ յիշուի որ տանուտէրի ասածի մէջ շատ ճշմարտութիւն կար...:

Ջաւահրիցի

Մեզ հետագրում են Նուխուց. «Այսօր, գեկ-տեմբերի 29-ին, անտոնանի ուսուցիչ և ժո-ղովրդական անդամների մշակի թաղման տասնամյակի տարեգարծի օրը, կատարվեց հոգեհանգիստ բազմաթիվ հասարակության ներկայությունում. դրվեցան պատկերներ, յաջորդ Սիօն վարդապետ»:

Մենք ստացանք ամենայն հայոց Կաթողիկո-սի դիմանից, Վեհափառ Կաթողիկոսի հրամա-նով ուղարկված 2 օրինակ էլմիսածին օրացույց 1903 տարվայ համար:

Շաբաթ, դեկտեմբերի 28-ին, տեղի ունեցաւ Ախալքալաքի երկրաշարժից փնտրվածներն օգնող զվարճար կոմիտեի վերջին նիստը: Այնտեղ պ. պ. Վեյզենբերգը, Տատիշևի և Քա-լանթար արհմ. գեկուցումներ չինած նոր տների մասին: Անտոնով գեկուցեց մնացած մի քանի չինութիւնների մասին: Կոմիտեում որոշեց մի որոշ գումար յատկացնել խարխուլ և կիսաչին եկեղեցիների նորոգման և աւարտման համար: Կոմիտեի գործունեութիւնը սպադարում կը հրատարակվի ամսագիր գրքով:

Շաբաթ, դեկտեմբերի 28-ին, Թիֆլիսի ժո-ղովրդական կայացաւ. դեկտեմբերական պարա-հանդէս, որից ստացած արդեւոր յատկացում էր Թիֆլիսի հայոց Բարեգործական ընկերու-թեան: Երեկոյան դրուել էր մեծ բազմութիւն: Տեղի ունեցան աշխատ և ուրախ պարեր: Դա-լիսը չքեղ լուսավորված էր էլեկտրական գոյն-զգոյն լամպերով: Կային ընտրող գեկուցումներ: Ե-րեկոյան տուեց մօտ 2000 ր. արդեւոր:

Նոր-Նախիջևանից մի խումբ անձինք գրում են մեզ. «Յայտնում ենք մեր խորին ցաւը ձեր տաղանդաւոր երիտասարդ աշխատակից Վա-հան Նալբանդեանի վաղաժամ մահվան առիթով: Կարճատև եղաւ այդ համակրելի երիտասարդի կեանքը, բայց արդիւնաւէտ և աշխատաւոր մեր խղճուկ և ամալի գրականութեան սուղա-բեզում: Այդ ծաղիկ կեանքը շատ յոյսեր էր ներշնչում մեզ, բայց, աւաղ, անողորմ մահը փրկեց հայ գրականութեան այդ տոկուն և աշխատասէր մշակին»:

Մեզ հաղորդում են հետեւելը. «Կիրակի, դեկտեմբերի 29-ին, Հակա-ալկոհոլական ընկե-րութեան Հակա-ալկոհոլական մասի թատրոնում կա-յացաւ հայ թատերասերների խմբի 5-րդ ներ-կայացումը: Խաղացան Գ. Սուրբուհիանցի «Բանդա օջախ» կոմիդիան և Փաշինեանի «Դաւալ Նաղո» օբորվիլը: Կոմիդիայի խաղը ընդհանրապէս անսպասելի աղողութիւն ունե-ցաւ. չէր կարելի ենթադրել, թէ սիրողները այդպէս լուրջ կը վերաբերվէին այդ գծուպի խաղալու կոմիդիայի ամբողջութիւնը պահա-նելուն: Վոքալիս էլ ուրախ անցաւ թատրոնը դրողում էր անվերջ ծափահարութիւններով: Այս անգամ էլ թատրոնը լիքն էր այցելուներով»:

Երէկ, դեկտեմբերի 30-ին, հայոց դրամա-տիական ընկերութեան խումբը ներկայացրեց երկրորդ անգամ Մօնա-Վանա պիեսան, փո-խարեն յայտարարված «Դարձապատ»: Մեր ընթերցողները արդէն ծանօթ են այդ պիեսայի բովանդակութեան հետ:

Մեր ընթերցողներին յայտնի է Բագրեի նախագործ Շահգիւհանեանի և նրա նախկին կառավարիչ երգուեալ հաւատարմատար Ենգի-բարեանի գործը, որ մի քանի ժամանակ ա-ռաջ ընկնում էր Բագրեի հաշտարար դատա-րանում: «НОВОЕ Событіе» լրագրում տըպ-ված է միջնորդ դատարանի վճիռը, որ կայա-ցել է պ. պ. Շահգիւհանեանի և Ենգիբարեանի մէջ ծագած տարաձայնութիւնների առիթով: Վճիռը վերաբերում է տարաձայնութիւնների բարոյական կողմին և ունի հետեւի կէտերը, որ բերում են կրճատված: Գ. Ենգիբարեանի կառավարչութեան ժամանակ առաւարական գըր-քերը անփոխ կերպով են տարված եղել և նա ծայրահեղ անողորմութիւն է արտայայտել այս առիթով և երեք ու կէս տարվայ ընթացքում պարբերական հաշիւներ չէ կազմել, բայց նրա գործունեութեան մէջ դատաստանը գեղծում էր մի նշույլ անգամ է գտնում 2) Որ Ն. Շա-հգիւհանեանի վարմունքը 1902 թ. փետրվարի 6-ին Բագրեի կողմի դաշինքում դատաստանը գտնում է ծանր վիրաւորանք և արժանի յան-դիմանութեան և ըստ էութեան գործի անխա-ղաքի, բայց այդ վարմունքն առաջ եկած է եղել այն բանից, որ Ենգիբարեանը հաշի-տաւորը հրաժարվում էր, այլ և այն բանից, որ

մի քանի փաստեր Ենգիբարեանի գործունեու-թիւնից հիւսն էին տուել Շահգիւհանեանին, որ գրկված էր այդ փաստերը բազմակողմանի կերպով ստուգելու, կարծել թէ Ենգիբարեանը ի չարն էր գործ դնում իր պաշտօնը:

ԿԱՐՄԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Երէկ երեկոյան, կարճատև ինֆլուենցիա հիւանդութիւնից յե-տոյ, ժամը 9-ին, վախճանվեց Կարսի զինուո-րական նախնադասի օգնական գեներալ մա-յետ Գոյովիլով: Հանգուցեալը մեծ համա-կրանք էր վայելում թէ ժողովրդի, թէ իշխա-նութեան և թէ ծառայողների աչքում»:

ԲԱՆԱԿԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Երեկոյան 26-ին, հինգշաբթի երեկոյան, այստեղի յայտ-նի ֆերմաներից մէկը «Եդր. Միքղոյան և ընկ.» արհեստանոցում պատրաստել էին տօ-նածառ՝ արհեստանոցների և ծառայողների և ընկերակցների համար, որ այդ ընկերութիւնը, եթէ կամ սխալվում, առաջին անգամ է պատ-րաստում: Այս երեկոյան ուրախալի է մանա-ւանդ այն պատճառով, որ Բալթաստիի առաջ-սարակ թէ պ. պ. կառավարիչները և թէ նրանց օգնականները զբաղված են միմիայն իրանց անձնականով: Արհեստաւորը, ծառայողը նրանց աչքին ոչ թէ մարդիկ են երևում, այլ մարդ-կային ստուերներ, որոնց համար չարժէ ժա-մանակ կորցնել: Վերջինիս տոնածառի գլուխ զայլը գլխավորապէս վերադասու են ընկերու-թեան պ. կառավարիչ կոմ. յարգելի տիկին Սարգսեանին: Երեկոյան երեկոյան հիւրա-սիրելիներ թէյով ու քաղցրաւենիքով, յետոյ դաշնամուրի նուագածութեան տակ պարում էին Պարբեց յետոյ սկսվեց վիճակաւորը և բաժանվեց արդեւոր: Երեկոյան վերջը ցոյց տրվեցին մեզական պատկերներ, որ մեծ գրաւորութիւն պատճառեցին թէ երեկոյան երե-կոյան ծնողներին, որոնք բուն ծափա-հարուստներ ընդունեցին: Ամենքը ուրախ տը-պաւորութեան տակ ցրվեցին իրանց տները»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Socolo» լրագրի Հոսի թղթակիցը հա-ղորդում է, որ Տրիպոլի գրաւորը Բալթաստիի ձեռքով բոլորովին վճռված գործ է համար-վում: Բալթաստի այդ քայլը ոչ մի բողոք առաջ չի բերել, որովհետև Փրանսիան տուել է Բալ-թաստիին գործելու լիակատար արտադրութիւն տրիպոլիան վիճակում, պահելով իր համար այդպիսի ազատութիւն Մարսիլայում: Անգլիան ուղղակի պարտաւորվել է պաշտպանել իրաւա-կան քաղաքականութիւնը Աֆրիկայի այդ մա-տում: Ինչ վերաբերվում է Թիւրքիային, նա, իր մի մեկուսացման պատճառով, հաշտվել է արդէն տրիպոլիան նախադե կորցնելու մտքի հետ:

Մարսիլայի խնդիրը հետզհետեւ բարդվում է և, երևի, չուտով առաջ կը բերի Փրանսիայի միջամտութիւնը, կամ նոյն իսկ գրաւումը: Մարսիլայից հեռագրում են Հոսի թղթակիցներին, որ Մարսիլայի սուլթանը, հաւաքելով մեզում բոլոր տեղացի ակաւաւոր մարդկանց, հանդի-սաւորապէս խոստացել է նրանց կողմի իր բո-լոր կապերը քրիստոնեաների, եւրօպացիների հետ և հրաժարվել իր բոլոր նախկին մտրու-թիւններից, պաշտպանել այսուհետև միայն իս-լամի շահերը և արձակել պաշտօնից բոլոր եւ-րօպացի պաշտօնականներին: Հետեւելով այդպիսի յետադիմական քաղաքականութեան, սուլթանը յոյս ունի գրաւել ժողովրդի համակրութիւնը: Առաջադրել, համախառնական պրօպագանդան, պէտք է ասել, մեծ առաջադիմութիւններ է անում Աֆրիկայում և եւրօպական քաղա-քակրթութիւնը երկի դեռ շատ խոչնդոտներ կը հանդիպէ իսլամի կողմից:

Եւրօպական և ուսուց մամուլը միարժեք աս-նի կողմին է յայտնում, որ թէ և քանակաւոր դատում չէ կարելի պահպանել օսմանեան տը-րապետութեան ժամանակի կարգերը, բայց և փոքրիկ պետութիւնները—Բոլցարիա, Սերբիա, Չերնօգորիան—չը պէտք է մեր ժամանակում, որի նշանաւոր հանդիսանում է խոչը ոչ թերի համախառնութիւնը, յարաբերանք իրանց սեփա-կան հայեցողութեամբ ընդհանուր նշանակու-թիւն ունեցող հարցեր: Մակեդոնական հարցը ընդհանուր նշանակութիւն ունի և նրա միակող-մանի լուծումը բաղկանում այս կամ այն ազգի օգտին վտանգաւոր է և անհարմար: Այդ է պատճառը, որ Ռուսաստանը և Աւստրիան կա-մենում են պահպանել status quo, բայց մի և նոյն ժամանակ որոշել են մոցնել լուրջ վար-չական ռեֆորմներ Մակեդոնիայում: Սկիզբի-կները հաւատարմութեամբ են, որ Բ. Դուռը ինք-նակամ չի մոցնի ոչ մի ռեֆորմ և դիվիզիո-տիական աշխատութիւնը ոչ մի հետեւան չի արտադրի, բայց քանի որ Ռուսաստանը և Աւստրիան այժմ միաբանվել են այդ հարցում, դժուար թէ Թիւրքիան համարձակվի մերժել նրանց առաջարկները: Սուլթանի ամբողջ ոյժը մինչև այժմ պետութիւնների անհամաձայնու-թեան մէջ էր կայանում:

«С. Петерб. Вѣдомости» լրագրի մէջ տպված է Վարնայի «Բրաւու» հայ լրագրի մի յօդուածի թարգմանութիւնը: Այդ յօդուածի նպատակն է ապացուցանել, որ հայոց հարցը լուծելու հետամուտ հայ գործիչները բացա-ռապէս պէտք է իրանց յոյսը դնեն Ռուսաս-տանի վրա և բոլորովին զանցառութեան տան Անգլիան, որ հայերի բոլոր աղէտների պատ-ճառն է: Լրագրից յայտնում է, որ հայ յեղա-փոխական գործիչներն ևս եկել են այդ եղա-կացութեան:

«Русск. Вѣд.» լրագրի Պարիզի թղթակիցը հետագրում է դեկտեմբերի 23-ից. «Անհատի ընտրութիւնները ապացուցեցին, որ դէմօկրա-տիան կրկին յաղթութիւն տարաւ և որ հաւա-նութիւնը դուռն միմիայնութեան քաղաքակա-նութիւնը: Միմիայնական կուսակցութիւնը ձեռք է բերում տան և չորս նոր կողմակից-ներ: Կօմս ընտրված է երկու անգամ: Բուլի-անցնում է սենատը: Մէյնիստների կուսակ-ցութեան յայտնի անդամներից սեպտան Բաթթ, Ժօզէֆ, Փարք և Հանստո: Նախօրինակները և կղերականները յուսահատված են այդ պար-տութիւնից»:

Ինչպէս լրագրիցներն արդէն հաղորդեցին, որ մի քանի չարաթ առաջ բօշրների մի խումբ ցանկութիւն յայտնեց մասնակցել անգլիացի-ների պատերազմին սօսալիցիներին դէմ: «Berl. Tageblatt» լրագրի Լօնդօնի թղթակիցը հաղորդում է, որ երկու պոստային չորհուսեր ձանապարհ ընկան Կապիտալը՝ բօշրական 240 կամաւորներին ձերբով և պաշարներով փոխա-դրելու համար իտալական նաւահանգիստը սօ-մալիական ափի վրա: Բօշրական կամաւոր-ների զորաբանին հրամանատար կը լինի Պէտ Դեկլան:

«ՄՇԱԿ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՄԱՅԻՑ ԳՈՐԾԱՅԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

28 դեկտեմբեր

Կ. ՊՈԼԻՍ: Մօնապոլիսի ընդհանուր-նախնա-գապետ Էդիթ-Փաշա փոխարկված է Կասովօ, նրա տեղ նշանակված է Տրիպոլիսի վարի իս-ֆիդ-փաշան: Ուսկիւրի վարի Բէշաբ-բէյ ար-ձակված է պաշտօնից:

ՎԱՇԻՆԳՏՈՆ: Բօլէն, Վենեզուէլայի ներկա-յացուցիչը, լիազօրութիւն ունի բաւարարու-թիւն տալու պահանջներին, չը ներկայացնելով նրանց Հաւաքայի միջնորդ դատարանի քննու-թեանը, և եթէ այդ անիրաւորելի լինի, նա լիազօրութիւն ունի կարգադրել վիճելի կէտե-րը և մշակել պայմաններ, որոնց վերաբեր-մամբ տեղի կունենայ Հաւաքայի միջնորդ դա-տարանի վերջնական վճիռը:

ՎԻԵՆՆԱ: Քննելով անգլիական բողոքը Դար-դանէյի վրայով անցնելու հարցը վերաբեր-մամբ, «Neue Freie Presse» լրագրի Նկա-տում է, որ Աւստրո-Ունգարիայի համար չը-բանցները հարցը կորցրել է իր անմիջական նշանակութիւնը, ի նկատ ունենալով յուզ-մանը Մակեդոնիայում, Բալկաններում Աւստրո-Ունգարիայի միաբան գործողութեան Բալկանեան պետութիւնների քաղաքականութեան հաւանկերով: Բալկաններում մեջ սպանող լուզ-ման հետ Մակեդոնիայում, Բալկաններում Աւստրո-Ունգարիայի միաբան գործողութեան նպատակը նրանում է կայանում, որպէս զի անմիաւ դարձնել վերջինիս համակերպու-թիւնը:

ԿՊԼԷՆԶԱԳԷՆ: Հերքվում է այն լուրը, թէ Նիւրնբերի թագաւորի ծննդան 85-ամեակի առիթով տեղի կունենայ երեք կայսրների տե-սակցութիւնը:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Դեկտեմբերի 28-ին միմիա-տրեանի մասնաժողովը տունց հարկաւորեալ յօդուածի ներկայութեամբ թագաւոր Կայսրի Մեծ Իշխան թագաւորանքի, Մեծ Իշխանի կօմիտէի և պետական խորհրդի անդամների և միմիայնների: Մագիստր կատարվեց և կար-գացվեցին Բարձրագոյն հրովարտակ, տրված կօմիտէին, և ուկազ Մեծ Իշխան թագաւոր-անգին կօմիտէի անգամ նշանակելու մասին:

29 դեկտեմբեր

ՄԱՒԻՐԻ: Թագաւորը վերադառնում էր Ե-կեղեցուց: մի մարդ ընկնում արձակեց արքայական կորուստի երկրորդ կառքի վրա, որի մէջ նստած էր գուշա Սօտոմայօր: Գնդապետը ոչ ոքին չը դիպաւ: Չորսորդը կայանաւորված է. նրա անունն է Ժօվէ Կօլ-լադօ:

ԴԻԷՂԷՆ: Պաշտօնական «Դեղդէնեան Լրա-դիրը» հերքում է այն յանդիմանութիւնը, որ իր թէ վարժապետ Ժիրօնի պալատ հրաւի-րելը եղութիւնների գործ է և հերքում է այն յայտարարութիւնը, թէ եղութիւնները արատ-անանիւր և ազգականները աղբու էին սա-ւանական պրինցիների կրթութեան վրա:

ՄԱՒԻՐԻ: Թագաւորը, թագուհին և ինֆան-տա թէրեզա վերադառնում էին պալատ Բուէն Սիւկցեսսօ: Եկեղեցում մարմնաբեց յետոյ, այդ ժամանակ մէյնս ընկնում արձակեց անհկա-պետի կառքի վրա, ոչ ոքին չը դիպնելով, և յայտնեց, որ դիտաւորութիւն ունէր սպանել օրէր-անհկապետին, որի դէմ չարութիւն է գրուած:

ԿԷՈՒՆ: «Köln. Zeitung» հաղորդում է, որ Կատտրօի պատմաբանը պարունակում է հա-մաձայնութիւն պետութիւնների պահանջները ընդունելու մասին: Կատտրօի համաձայնու-թիւնը ապացուցանում է, որ պաշարումը ա-նանց հետեւանքների չը մնաց:

ԴԷԼԻ: Կօնստանտնոյ գուշաք և դըսուհին ձանապարհ ընկան Պէշաբ-բէյ:

ՀՈՕՄ: Գաղթականական կօմիտէի պատուե-րակ Բէլլարդ մենամարտի կանչեց Պրինէտ-տիին պաշտօնական ընդհարման առիթով Պրի-նէտտի ընդունեց մենամարտը:

ՄԱՒԻՐԻ: Մէյնսի մօտ գտան զանազան թղթեր և պատուիրած նամակներ Բուզվէլի, անգլիական թագաւորի և գերմանական կայսրի անունով: Նա ասում է, որ ինքն անիշխանա-կան չէ: Մէյնսի հանդատութիւնը վկայում է նրա մոտաւոր ընդունակութիւնների անքակա-նութեան մասին:

ՄՕՍԿՎԱ: Բացված է ուսուցչական աշխա-տանքի փոխադարձ օգնութեան ընկերութեան ներկայացուցիչների համաժողովը:

ՄԱՒԻՐԻ: Համաձայն պաշտօնական խաղա-գրութեան, Մէյնս մի անգամ արձակեց ընկու-վէրից, սերժանտը սրով խփեց զինի չարա-գործին: Թագաւորին ցոյցեր արեցին Պրէ-ֆէկտը չարագործին ուղարկեց դէպօ, վերջինս յայտնեց, որ նրան անուանում են Մէյնս Պօ-դաբաս, Օլիէթօ նախագից, 34 տարեկան:

ՄԷՍ: Յետ քաղված թեկնածու յարձակողա-կան չարժու գործեց Մէյնս ուղղութեամբ:

ՄԱՒԻՐԻ: Մէյնս յայտնեց, որ Սօտոմայօր առաջարկեց նրան տեղ պալատում, բայց խոս-տումը չը կատարեց, և ինքն լիճեց սպանել նրան:

30 դեկտեմբեր

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Դեկտեմբերի 29-ին Գիտու-թիւնների Ակադեմիայի Օգոտափառ նախա-գահ Մեծ Իշխան Կօնստանտին Կօնստանտինօ-վիչի ներկայութեամբ կայացաւ ակադեմիայի հանդիսաւոր ժողովը: Դեկտեմբերի 29-ին կա-յացաւ արտաքին գործերի ֆինանսների և ներ-քին գործերի միմիայնութիւնների հիմնարկու-թիւնների հարկաւորեալ տօնախմբութիւնը: մագիստր կատարվեց յետոյ, բոլոր հաւաք-վածները անցան խորհրդի դահլիճը: Միմիայն Պրինէ Իշխան անուանակարութեան դէպարտամէն-տի չինութիւնը, ուր հաւաքված էին միմիայն-րութեան ստորին ծառայողները: Յօդուածը չորհաւորելով նրանց, միմիայն յայտարարեց Կայսերական չորհրդի մասին—տալ միջոցներ դի-ւանատան պաշտօնականների չքաւորագոյն ըն-տանիքներին մանուկների դատաւարակութեան համար, նոյնպէս ինվալիդային դրամարկի հիմ-նել միմիայնութեան ստորին պաշտօնական-րի համար: Անցնելով խորհրդի դահլիճը, մի-նիստըր զինեց հաւաքվածներին մի ճառով, որի մէջ մատնացրեց արեց, որ այժմ արդէն խորհրդում է միմիայնութեան նախնադական հիմնարկութիւնները վերակազմելու հարցի մա-սին: Ուժեղացնելով կարգադրի իշխանութիւնը իրանց տեղերում, անհրաժեշտ է նրա գործո-ղութեան կարգը աւելի պարզ դարձնել ազ-գայնակութեան շահերը և յարմարութիւնները պաշտպանելու համար: Մօտիկ ապագայում մը-տադրութիւն կայ միմիայնութեան կից խոր-հրդակցութիւնների կազմել տեղական վարչու-թեան անձանց մասնակցութեամբ գիւղատնտե-սական կարիքների և մի քանի այլ հարցերի առիթով, որոնք վերաբերում են տեղական կարիքներին: խորհրդակցութիւններում, Կայ-սերական նախագծումով, պէտք է ընկնի մի-ջոցներ՝ աւելի կանոնաւոր կերպով համակե-րպետ վարչական և հասարակական գործու-նեցութիւնները, աւելի որոշ ձև տալու համար նրանց փոխադարձ յարաբերութիւններին և տեղական մարդկանց աւելի գործունեայ մաս-նակցութեան համար տեղական վարչութեան աշխատանքներում: Մեր ժամանակի բոլոր հոգ-անքից գերազանց է թագաւոր Կայսրի Կուրա-կում ազգաբարձ խնդիրը, այն է կարգաւորել գիւղական գործը գիւղական կեանքի և դրա մէջ մտնող բոլոր բարդ հարցերով: Ապա մատնա-ցեց անկնով ուսուց հողային քաղաքականու-թեան նշանաւոր հարցերի վրա, միմիայնը ասեց, որ նորերս յայտարարվեց Կայսերական կամքը գիւղական վերակազմութեան աշխա-

